

På vikingarnas bakgårdar. Osteoarkeologiska studier av försörjning och djurhållning under yngre järnålder på Åland.

Den yngre järnåldern på Åland kallas för ”gårdsgravfältens tid” (Drejier 1983:78) vilket hänvisar till den vanligaste fornlämningstypen från denna tid – gravhögar och höggravfälten. Spridningen av gravfälten ger en relativt god bild om bosättningens utbredning på Ålandsöarna och arkeologiska undersökningar av såväl gravar, husgrundskomplex och fornborgar vittnar om någon form av social organisation på öarna. Dock kan man knappast tala om någon centralmakt (Tomtlund 1999). Gårdarna var troligen viktiga enheter i denna organisation men endast ett 80 tal fyndplatser med rester av bebyggelseämningar efter bosättningarna har lokaliserats (Karlsson 1987). Detta kan jämföras med de mer än 400 höggravfält som är kända på öarna. Arkeologiska undersökningar har utförts vid 45 husgrunder från yngre järnålder (Tomtlund 1999) och de har gett en intressant inblick i husens konstruktionsdetaljer. Fyndmaterialet har på några platser varit anmärkningsvärt rikt.

Den åländska bosättningen under yngre järnålder har troligen varit relativt välmående men man kan misstänka att bilden av samhället i hög grad är generaliserad. Det finns indikationer i gravmaterialet som visar att samtliga gårdar på Åland inte har haft samma ekonomiska förutsättningar (Karlsson 1984). Man kan främst se detta som skillnader i gravgodsets mångsidighet och rikedom på olika gravfält. De flesta gårdar verkar ha legat i attraktiva lägen nära farleder eller andra strategiska platser. Gårdskomplexen verkar ligga i anslutning till områden med goda jordbruksjordar och betesmarker och gårdarnas försörjning bör ha varit förankrad i såväl jordbruk, boskapskötsel som jakt och fiske (t.ex. Dreijer 1983:128).

Vid arkeologiska undersökningar av husgrundskomplex har man vid några lokaler tillvaratagit ett förhållandevis stort djurbensmaterial. Några av materialen är unika i sitt slag – inte bara på Åland. Benen är till övervägande del obrända med en förhållandevis god bevaring. Dock är fragmenteringen hög. En preliminär granskning av de större järnåldersmaterialen visar att benen som har tillvaratagits till största delen kommer från tamboskap som har slaktats, d.v.s. det är fråga om mat- och slaktavfall.

I materialen finns ben av nötkreatur, får, getter samt svin. Dessutom finns ben från katt och hund. Vidare finns ben från säl, fisk och fåglar. Osteologiska analyser kommer att kasta nytt ljus över gårdarnas ekonomiska förutsättningar och komplettera den bild vi har av samhället på Åland under yngre järnålder. Min förhoppning är att med hjälp av deponeringsmönstren studera den rumsliga organisationen i och runt husen och på så sätt få en inblick i livet på gårdarna. Huvuddelen av benmaterialen kommer från tre fyndlokaler; Brömsängsbacken i Gölby, Jomala socken, ett husgrundskomplex med c.10 husgrunder med troligen vikingatida datering. I Lagmansby i Saltvik socken, Högtomt och Eneborgs husgrundskomplex med 9 grunder samt i Kvarnbo Kohagen, ett husgrundskomplex med flera grunder. De första resultaten av analyserna publicerades 2005 (Storå och Löugas 2005). Projektet har delvis finansierats genom stipendiemedel ur Ålands landskapsstyrelsens 75-års jubileumsfond.

Referenser:

- Matts Dreijer 1983. *Det åländska folkets historia. I:1 Från stenålder till Gustav Vasa*. 2 uppl.
Marita Karlsson 1984. *Under Godbyvägen. Rapport från en arkeologisk undersökning*. Museibyran 1984:1.
Marita Karlsson 1987. *Åländska husgrunder från yngre järnålder till tidig medeltid*. Museibyran 1987:1.
Jan-Erik Tomtlund 1999. Åland under vikingatiden. Den första glimten av vikingarnas värld. *SFV-Kalendern* årgång 113:18-31.